

Handleiding “De Babelboom”

Op weg naar een wederzijds en evenwaardig gesprek met ouders

Inhoudstafel

• Inleiding	2
• Doel	3
• Inventaris	3
• Gebruik	
Voor het gesprek	3 - 4
Tijdens het gesprek	4 - 5
Na het gesprek	5
• Bronnen	5
• Uitleg over de onderdelen van de Babelboom	
De Wortels	6
De Stam	6 - 7
De Kruinen	7 - 8
• Ontwikkeling van “de Babelboom”	9
• Volledig geraadpleegde literatuur	9

Bijlage: kopieerpagina pictogramkaartjes

Inleiding

De Babelboom is ontwikkeld in het kader van het project kleuterparticipatie via ouder-school samenwerking. De ontwikkeling van deze methodiek is één van de vele initiatieven die binnen dit project vorm hebben gekregen. De Babelboom wil inzetten op **ouder-school samenwerking** en vertrekt vanuit **wederkerigheid en gelijkwaardigheid** tussen de thuiscultuur en de schoolcultuur. Vanuit dit standpunt wil de methodiek een-op-een relaties tussen de ouder en de school ondersteunen. De Babelboom is gebaseerd op verschillende ontwikkelingsdomeinen en op de positieve kijk naar de competenties van de kinderen.

Het gebruik van de Babelboom kan niet los staan van de schoolvisie op ouder-school samenwerking. De methodiek ondersteunt het wederzijds gesprek tijdens individuele contacten, maar de algemene attitude en aanpak op school blijven essentieel om een wederzijds gesprek mogelijk te maken. **Het is belangrijk om binnen het volledige team steeds in gesprek te gaan over het gebruik, de aanpak en de attitude zodat de Babelboom gedragen is op schoolniveau.** Het boek 'Grip op competenties, ontwikkeling bij kinderen zien en waarderen' van Laevers en van Esch (2018) kan een leidraad zijn om uit te wisselen en met de neuzen in dezelfde richting te komen binnen een team.

Reflectievragen

- Hoe kan je in de school de Babelboom levendig houden?
- Hoe maak je tijd om een wederzijds gesprek in te plannen?
- Hoe kan je binnen je team over de Babelboom uitwisselen?
- Hoe kan je je gelijkwaardigheid en je wederkerigheid tonen aan een ouder?
- Hoe stel je je voor als leerkracht?
- Hoe kan je een Babelboomgesprek starten vanuit een positieve invalshoek?
- Hoe kan je de Babelboom en je leerlingvolgsysteem op elkaar afstemmen?

Tips

- Het boek 'Grip op competenties' van Laevers en van Esch al eens gelezen als leidraad?
- Neem tijd om uit te wisselen over elkaars visie en aanpak in team.
- Verspreid je oudercontacten over een trimester.
- Neem voldoende tijd voor een Babelboom gesprek.

Doel

- Het kind centraal stellen
- Ouder-school samenwerking versterken
- Ontwikkeling van het kind stimuleren
- Talenten/competenties ontdekken van elk kind
- Ouders van verschillende achtergronden beter begrijpen en respecteren
- Aansluiting zoeken tussen thuis- en schoolcultuur

Inventaris

In deze Babelboom-doos vind je:

- Spelbord met De Babelboom
- 11 pictogramkaartjes
- 2 pionnen
- Handleiding
- Recto verso kopieerblad van de pictogrammenkaartjes
- Kaart met tekening jongen/meisje

Aarzel niet om deze doos helemaal eigen te maken. Voeg gerust foto's en eigen materiaal toe. Werk je met een digitale versie van onze Babelboom? Plastificeer je boom dan op A3-formaat en knip een opening in de stam om de foto van het te bespreken kind er onder te plaatsen.

Gebruik

Vóór het gesprek

- Verhoog de herkenbaarheid van de de Babelboom binnen de school. Door bv. affiches van De Babelboom op te hangen en er tijdens infomomenten, oudermomenten in de klas en oudercafés al naar te refereren. Zo leeft de visie in de school en zijn ouders er voor het gesprek al mee in contact gekomen.
- Je kan de Babelboom gebruiken als gespreksmethodiek bij elk oudercontact, inschrijvingsgesprek, gesprek rond aanwezigheid, zorggesprek, een wenmoment in de klas, tijdens een gewoon klasgebeuren, ...
- Het is belangrijk om als leerkracht ter voorbereiding van het wederzijds gesprek je roze bril op te zetten om zo te kunnen vertrekken van het positieve, de competenties van het kind, en de moeilijkheden als een gezamenlijke bezorgdheid te kunnen formuleren.
- Tweerichtingsverkeer staat in het gesprek centraal. De wederzijdsheid kan zich zowel uiten in het samen kiezen van de ontwikkelingsdomeinen als in het wederzijds bespreken van een domein dat voorbeeld wel initieel door de leerkracht gekozen is. Bepaal vooraf je aanpak.
- Als de ouder al vertrouwd is met de Babelboom, kan je als leerkracht ook vragen om op voorhand de ontwikkelingsdomeinen door te geven die de ouder graag wil bespreken. Hiervoor geef je de kaartjes mee zodat de ouder zich thuis kan voorbereiden (zie het kopieerblad pagina 10).

- Voorzie een foto van het te bespreken kind. Indien er geen foto beschikbaar is, kan men als alternatief een pictogram (meisje/jongen) gebruiken of een creatief werkje van het kind onder de stam van De Babelboom schuiven.
- Je kan de kaartjes uitspreiden naast de Babelboom. Zo wordt duidelijk dat er rond heel wat ontwikkelingsdomeinen wordt gewerkt op de school. Enkel de kaartjes die besproken zullen worden, worden ook effectief op de boom gelegd.
- Aan de hand van de kaartjes maak je de ontwikkelingsdomeinen waarover ouder en leerkracht het willen hebben concreet, visueel en interactief. Ouders gaan het onderwerp beter begrijpen en kunnen zich sneller verstaanbaar maken door een kaartje aan te duiden of zelf vast te pakken.
- De ouders maken best kennis met de Babelboom op verschillende gelegenheden. Bij de inschrijving of tijdens een infomoment kan je de basis van de boom al uitleggen. Tijdens een wenmoment of een doe-moment met ouders in de klas kan je er spontaan al eens over praten,... Vooraf voldoende tijd nemen om De Babelboom en de kaartjes uit te leggen aan de ouders. Het zal het gesprek vlotter en makkelijker doen verlopen.
- De tijd om een wederzijds gesprek uit te voeren kan variëren. Hier genoeg tijd voor nemen is belangrijk. Zoek daarom in je team naar praktische haalbaarheid.

Tips

Zorg voor een gemeenschappelijke visie in je team.

Wissel regelmatig uit over het gebruik van de Babelboom.

Maak de Babelboom visueel herkenbaar op school, bv. via affiches en het werken met de pictogrammen.

Tijdens het gesprek

- Met de Babelboom willen we bouwen aan de vertrouwensband en het partnerschap met onze gezinnen. We staan immers samen aan de basis, de wortels, van de ontwikkeling van het kind. Start het gesprek met een warm welkom en stel waar nodig jezelf en je klaswerking voor.
- Je kan steeds beginnen aan het wederzijds gesprek met de vraag of de ouders vertrouwd zijn met de Babelboom. Indien nodig kan je kort de Babelboom uitleggen met hulp van de kaartjes. Je kan ook een extra fotomap maken van de ontwikkelingsdomeinen of naar de klashoekjes verwijzen om meer uitleg te geven indien nodig.
- Je kan de pionnetjes gebruiken om welbevinden en betrokkenheid van het kind te positioneren op het laddertje tegen de boom (zie de vijf niveaus van welbevinden en betrokkenheid op p. 6-7). Het gebruik van een pionnetje geeft de mogelijke flexibiliteit om te variëren in niveaus. Ouder en leerkracht kunnen apart een pionnetje plaatsen volgens hun inzichten, of samen kiezen waar ze een pion plaatsen. Indien het kind betrokken wordt, kan je een derde pion gebruiken. In verschillende situaties kan betrokkenheid of/en welbevinden variëren, het is een dynamisch gegeven.
- Het plaatsen van de pionnetjes wil vooral dialoog op gang brengen, het is dus niet per se nodig hierover tot een akkoord te komen. Het is normaal dat ieder hier andere inzichten rond heeft.
- We raden aan je te concentreren op twee ontwikkelingsdomeinen, in samenspraak met de ouders. Binnen die ontwikkelingsdomeinen bespreek je dan samen met ouders de sterktes en uitdagingen met oog voor zowel thuis als school.

- Ouders kan je vragen om twee ontwikkelingsdomeinen aan te geven die ze willen bespreken. Eens ouders vertrouwd zijn met de Babelboom kan je hen daarvoor ook de kaartjes vooraf meegeven. Hiervoor vind je een kopieerpagina in bijlage.
- Als leerkracht kan je zelf ook ontwikkelingsdomeinen kiezen en van daaruit in gesprek gaan met ouders. Zowel sterktes als uitdagingen worden besproken.
- Vraag ouders hoe het gesprek voor hen verlopen is. Vat het gesprek samen en toets af.
- Bedank ouders voor hun aanwezigheid.

Tips

- **Zet je roze bril op, ook als het om werkpunten gaat!**
- **Durf uitdagingen te benoemen en maak duidelijk dat je vertrouwen hebt in de positieve toekomst van het kind.**
- **Bied perspectief aan naar de toekomst toe.**

Na het gesprek

- Het is belangrijk dat de ouders vertrouwd geraken met de methodiek. Daarom is het best om de methodiek frequent te gebruiken bv. bij de inschrijving, bij elk oudercontact, gesprek rond aanwezigheid, zorggesprek...
- Je kan het leerlingvolgsysteem van de school en de Babelboom op elkaar afstemmen. Zo wordt waardevolle informatie uit de Babelboom makkelijker bewaard. Elk leerlingvolgsysteem kan anders zijn. De ontwikkelingsdomeinen in de Babelboom zijn de standaard ontwikkelingsdomeinen.
- Transparantie van de informatie is belangrijk, daarom is het een goed idee om de ouder ook mee te delen wat er met de informatie zal gedaan worden en inblikmogelijkheid aan te bieden.
- Neem de feedback van de ouders en je eigen ervaringen mee voor volgende gesprekken.
- Bij het begin van een volgend wederzijds gesprek kan je ook terugkoppelen naar het vorige gesprek. Je kan dan nagaan hoe het verlopen is met de eerder samen afgesproken stappen

Reflectievragen

- **Wat neem je mee uit het Babelboomgesprek?**
- **Denk eens na over het leerlingvolgsysteem van je school en de mogelijke link met de Babelboom?**
- **Hoe kan je je leerlingvolgsysteem en de Babelboom op elkaar afstemmen?**
- **Kijk eens of het mogelijk is om waardevolle informatie vanuit het wederzijds gesprek op te nemen in je leerlingvolgsysteem?**

Bronnen

1. Laevers, F. & van Esch, W. (2018). Grip op competenties, ontwikkeling bij kinderen zien en waarderen. Uitgeverij OMJS & CEGO VZW
2. Laevers, F. (2004). Handleiding ZiKo: Zelfevaluatie – instrument voor welbevinden en betrokkenheid van kinderen in de opvang. Geraadpleegd op 16 november 2018 via http://www.cegopublishers.be/Pub/cego_nl/CEGOPUBLISHERS_NL-zwevende-modules/CEGOPUBLISHERS_NL-zwevende-modules-Project-ZIKO.html
3. CEGO: Steunpuntgok.be, GOKschrift nr 12, oktober 2009. Geraadpleegd op 16 november 2018 via http://www.steunpuntgok.be/downloads/artikel_zikovo.pdf

Uitleg over de onderdelen van de Babelboom

Ouder en leerkracht gaan in wederzijds gesprek

De Wortels

Thuis en de school vormen de wortels van de Babelboom. Kinderen ontwikkelen zowel thuis als op school, daarom willen we elkaar beter leren kennen. De Babelboom vertrekt vanuit de wortels die de energie geven voor de groei van het kind. Het symboliseert dat we samen de groei van het kind ondersteunen en voeden. Het is belangrijk om als leerkracht samen **in dialoog** te gaan met de ouder vanuit zowel de thuissituatie als de schoolcontext om **gelijkwaardigheid en wederkerigheid** te benadrukken.

Reflectievragen

- Hoe kunnen we elkaar beter leren kennen?
- Hoe wordt je kind getroost?
- Wat vinden de ouders/leerkracht belangrijk?

De Stam

Centraal staan de begrippen welbevinden en betrokkenheid. Ze zijn de fundamenten van de Babelboom methodiek. Alle andere aspecten van de Babelboom steunen op deze twee begrippen en ze zijn de noodzakelijke voorwaarden voor de positieve ontwikkeling van elk kind.

- De fotokader van het kind: hier komt een foto van het kind. Indien er geen foto beschikbaar is dan kan je een meisje/jongen pictogram of een creatief werkje van het kind gebruiken.
- De indicatoren 'welbevinden' en 'betrokkenheid' zeggen ons iets over de kwaliteit van de ervaring van de kinderen in hun thuiscontext en de school/klascontext.
- De twee ladders tonen de vijf niveaus van welbevinden (Ik voel me goed) en betrokkenheid (Ik participeer). Het kan soms moeilijk zijn om te beslissen op welk niveau een kind zich bevindt afhankelijk van de leeftijd. Het is belangrijk om de invulling van de verschillende niveaus open te trekken binnen je team en dit bespreekbaar te maken om zo tot een consensus te komen. Het is ook een manier om als team samen de methodiek te leren kennen en elkaar te triggeren. Laevers en van Esch (p.35-88, 2018) verwijzen in hun boek naar verschillende portretten, wat als leidraad kan dienen in het scoren van de niveaus.
- Welbevinden: welbevinden is een bijzondere toestand van het gevoelsleven. De signalen van welbevinden kunnen zijn: openheid en ontvankelijkheid, soepelheid en flexibiliteit, ontspanning en innerlijke rust, vitaliteit, ten volle kunnen genieten, zelfvertrouwen en zelfwaarde gevoel, weerbaarheid en assertiviteit, spontaan zijn en zichzelf zijn, energie uitstralen.

Niveaus van welbevinden:

- Niveau 1: uitgesproken laag welbevinden
- Niveau 2: laag welbevinden
- Niveau 3: wisselend welbevinden of eerder neutraal
- Niveau 4: hoog welbevinden
- Niveau 5: uitgesproken hoog welbevinden

- **Betrokkenheid:** betrokkenheid is een bepaalde belevingswijze bij een activiteit of een aanbod. Signalen van betrokkenheid kunnen zijn: energie, creativiteit en complexiteit, nauwkeurigheid, mimiek en uithouding, concentratie, verwoording, doorzetting, reactietijd, sterke voldoening, aangehouden en tijd vergeten tijdens een activiteit, engagement, zich openstellen, intense waarneming en betekeniservaring.

Niveaus van betrokkenheid:

Niveau 1: weinig tot geen activiteit

Niveau 2: vaak onderbroken activiteit of sporadische activiteit

Niveau 3: min of meer aangehouden activiteit of sporadische activiteit

Niveau 4: activiteit met intense momenten

Niveau 5: volgehouden intense activiteit

De Kruinen met de ontwikkelingsdomeinen

De opgenomen ontwikkelingsdomeinen in de Babelboom zijn de standaard ontwikkelingsdomeinen. Alle leerdoelen passen onder de opgenomen ontwikkelingsdomeinen. Elk leerlingvolgsysteem kan anders zijn. Je kan investeren om het leerlingvolgsysteem van de school en de Babelboom beter op elkaar af te stemmen om de waardevolle informatie te bewaren.

De kracht van een wederzijds gesprek ligt in het samen bespreken van ontwikkelingsdomeinen vanuit de twee dimensies (thuis en school). Het is even belangrijk om vertrekkend vanuit een positieve blik zowel de sterktes als de werkpunten te bespreken van het kind. De dialoog tussen ouders en school is een dynamische groeiproces dat kan bijdragen tot het stimuleren van de ontwikkeling van het kind. Herhaling en herkenbaarheid van de Babelboom is voor alle ouders belangrijk om een goede vertrouwensrelatie op te bouwen.

GROTE MOTORIEK - ik beweeg groot: de wijze waarop een kind zijn lichaam in allerlei bewegingssituaties kan inzetten en 'bijsturen'. Het gaat om het kunnen coördineren van de verschillende lichaamsdelen, het beheersen van het spierstelsel (armen, benen, voeten, hoofd, romp,...) voor een bepaald doel of een bepaalde taak.

KLEINE MOTORIEK - ik beweeg klein: de wijze waarop een kind behendigheid aan de dag legt bij het manipuleren van allerlei gereedschap en in de bewerking van materiaal waarbij nauwgezette coördinatie vereist is. Hier gaat het over hand- en vingervaardigheden (met of zonder voorwerpen). Vaak is een goede oog-handcoördinatie deel van de competentie (een voortdurende afstemming op elkaar van handelingen en kijken).

TAAL - ik communiceer: de beheersing van taal als 'instrument' om iets wat je ervaart, voelt of denkt op een trefzekere en indringende manier tot uitdrukking te brengen (mondeling of schriftelijk). Het vlot verstaan wat anderen verwoorden in allerlei vormen, in allerlei situaties en via allerlei media.

CREATIVITEIT - ik ben creatief: de niet-verbale, beeldende representatie om iets waar te nemen en het kunnen 'grijpen van de sfeer', eveneens de beleving en de betekenis van de expressieve kracht van alle aspecten van de klank. Ontwikkeling van de fantasie of verbeelding. Het vermogen om iets nieuws te maken of te bedenken. De muzische taal bij tekens, handelingen, gebaren, klanken, beelden, ...

WERELDORIËNTATIE - ik in de wereld: kennis en inzicht in zichzelf, in anderen en in hun omgeving. Daarnaast de vaardigheden zoals: waarnemen, exploreren, experimenteren, technieken ontdekken en toepassen, tijdskaders hanteren, ruimtelijk inzicht hebben.

SOCIALE COMPETENTIES - ik en de ander: sociale vaardigheden zijn alle gedragingen die in onze cultuur van belang zijn om op een efficiënte en opbouwende wijze deel te nemen aan het sociale leven in concrete situaties. In deze concrete situaties wordt aandacht gevraagd voor drie specifieke domeinen van het sociaal functioneren, namelijk relatiewijzen, gespreksconventies en samenwerking.

LOGISCH DENKEN/WISKUNDE - ik denk na en ik reken: abstractievermogen, het kunnen overstijgen van het concrete is hier het sleutelwoord. Het behelst het tellen, het vergelijken, het onderbrengen van voorwerpen en verschijnselen in categorieën (per materiaal; plant of dier; eerlijk of niet eerlijk), ze ordenen of rangschikken (van kort naar lang, van dik naar dun), ze wiskundig benaderen (veel of weinig); vlot met ruimte- en tijdsbegrippen omgaan. Het gaat ook over oorzaak-gevolgrelaties leggen en conclusies formuleren op basis van 'logisch' redeneren.

ZELFSTANDIGHEID - ik kan en ik doe: het is een combinatie van zelfsturing en ondernemingszin. Het betekent keuzes maken (weten wat je wil), je achter iets kunnen zetten (de wilsfactor), weten hoe dingen aan te pakken (scenario's kunnen bedenken en uitvoeren) en afstand kunnen nemen (bij kunnen sturen en leren uit ervaring).

ZELFVERTROUWEN - ik wil en ik durf: Emotioneel goed in elkaar zitten, je 'goed in je vel voelen', drukt zich uit in zelfvertrouwen, zich openstellen, zich niet te snel bedreigd voelen en globaal de ruimte in kunnen nemen die je toekomt. Een positief zelfbeeld is daarvoor de basis (je voelt je goed bij wie je bent, je aanvaardt je beperkingen en je gelooft in je mogelijkheden). Deze competentie gaat gepaard met vitaliteit, kunnen genieten, weerbaarheid, het vermogen om tegenslagen en pijnlijke ervaringen goed boven te komen en de eigen waardigheid niet te verliezen.

Ontwikkeling van “De Babelboom”

De Babelboom werd ontwikkeld dankzij een boeiende samenwerking tussen onze projectpartners. Onder begeleiding van Kind & Gezin werkten GO! BS Balder, GO! BS De Buurt, GO! BS Nellie Melba, Brusselleer centrum voor basiseducatie, HOPON (dienst van Solidariteit voor het gezin vzw), Onderwijscentrum Brussel, GO! Ouders en GO! Scholengroep Brussel samen de methodiek uit. Hartelijk dank aan alle betrokkenen voor hun enthousiasme en engagement!

Volledig geraadpleegde literatuur

Mijn Portret (Cego)

- Declercq, B. (2014). MijnPortret. Een beeld van een kind... in een oogopslag. In *Kleuters & Ik*, Jg 30 (3), blz 19-24.
- Van den Broeck, K. & Declercq, B. (2014). Het kind in beeld. Deel 2: de stem van de leerkracht via MijnPortret. In *Kleuters & Ik*, Jg 30 (4), blz 15-20.
- Declercq, B. (2014). MijnPortret. De stem van kleuters. MijnPortret brengt de stem van kleuters in beeld. In *Kleuters & Ik*, Jg 31, nr. 3.

Pedagogisch documenteren

- Barsotti, C. (2004). Wandelen op zijden draden. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via https://vbjk.be/files/attachments/432/KIE_6_Interview_met_Loris_Malaguzzi_Wandelen_op_zijden_draden.pdf
- Bruner, J. (2004). De verbeelding aan de macht. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via https://vbjk.be/files/attachments/430/KIE_6_Column_De_verbeelding_aan_de_macht.pdf
- Wien, C. A. (2013). Making learning visible through pedagogical documentation. Ontario. Ministry of Education. Think, feel, act: Lessons from research about young children, 27-30.
- Knauf, H. (2017). Documentation as a tool for participation in German early childhood education and care. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(1), 19-35.
- Huisingh, A. (2008). Zicht op... Reggio Emilia. Achtergronden, literatuur en websites. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <http://docplayer.nl/8663039-Zicht-op-reggio-emilia-achtergronden-literatuur-en-websites.html>
- De Graeve, M. & Vandenbroeck, M. (2006). Pedagogische documentatie in de kinderopvang. Een modern discours in een postmodern perspectief? [Masterproef]. Geraadpleegd op 15 januari via <http://www.ethesis.net/kinderopvang/kinderopvang.pdf>
- Rutgeerts, E. [VBJK] (KIDDO nr. 6, 2013). Pedagogisch documenteren voor jonge kinderen. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via https://vbjk.be/files/attachments/768/KIDDO_2013_n_6_Pedagogisch_documenteren_voor_jonge_kinderen.pdf
- Website [Klasse] (z.j.). Dossier. Ouderbetrokkenheid. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.klasse.be/reeks/ouderbetrokkenheid/>
- ‘Over de streep’ – film VBJK
- De Maeght, Ch. [Klasse] (16 maart 2017). 4 visuele prikkels die ouders bij school betrekken. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.klasse.be/78183/4-visuele-prikkels-die-ouders-bij-school-betrekken/>
- Leemans, L. [Klasse] (18 februari 2016). Vertelkaart voor kleuters. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.klasse.be/37217/vertelkaart-voor-kleuters/>
- Leemans, L. [Klasse] (1 november 2016). Zo komen peuters meer naar school. Geraadpleegd op 15 januari via <https://www.klasse.be/75751/peuters-meer-naar-school/>
- Santermand, M. [Klasse] (1 maart 2016). Pictogrammen voor ouders en school. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.klasse.be/33492/pictogrammen-voor-school-en-ouders/>
- De Maeght, Ch. [Klasse] (22 maart 2017). Familiemuur: foto's van ouders brengen sfeer op school. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via <https://www.klasse.be/122577/fotoproject-ouders-sfeer-school-ouderbetrokkenheid/>
- Website [VCLB] (z.j.). Goede gesprekken bekeken vanuit de bril van kwetsbare ouders. Geraadpleegd op 15 januari 2019 via [http://www.vclb.be/Teksten/suggestielijst%20gesprekken%20met%20ouders%20\(3Klap\)%20voor%20druk%20-%20aflopend.pdf](http://www.vclb.be/Teksten/suggestielijst%20gesprekken%20met%20ouders%20(3Klap)%20voor%20druk%20-%20aflopend.pdf)

**IK
COMMUNICEER**

**IK
BEWEEG
KLEIN**

**IK
BEWEEG
GROOT**

**IK
EN
DE ANDER**

**IK
IN DE
WERELD**

**IK
BEN
CREATIEF**

**IK WIL
EN
IK DURF**

**IK KAN
EN
IK DOE**

**IK
DENK NA
EN
IK REKEN**

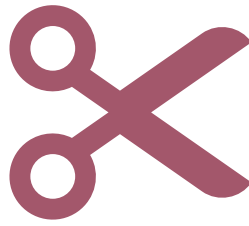
**IK VOEL
ME GOED**

**IK
PARTICIPEER**

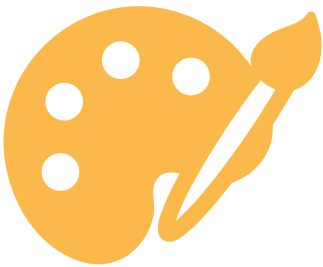
GROTE MOTORIEK

KLEINE MOTORIEK

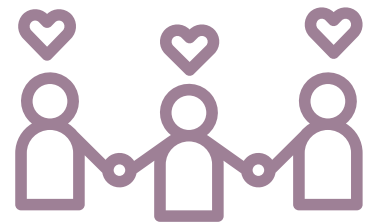
TAAL

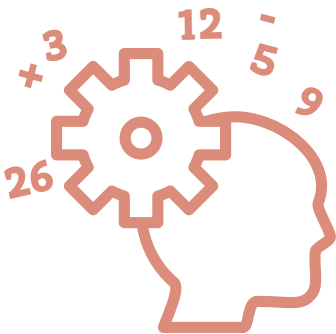
CREATIVITEIT

WERELDORIËNTATIE

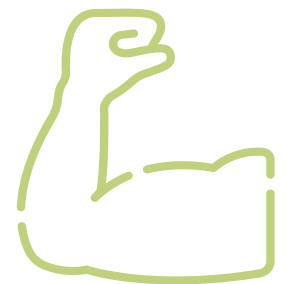
SOCIALE COMPETENTIES

LOGISCH DENKEN & WISKUNDE

ZELFSTANDIGHEID

ZELFVERTROUWEN

BETROKKENHEID

WELBEVINDEN